До разової спеціалізованої вченої ради у
Національному університеті
«Київський авіаційний інститут»

РЕЦЕНЗІЯ
професора кафедри фінансових технологій та бізнесу
кандидата економічних наук, старшого наукового співробітника,
доцента, КОЛЯДИ Тетяни Анатоліївни
на дисертаційну роботу КРАВЧУКА Євгена Івановича на тему:
«Детінізація бюджетно-податкових відносин у системі
фінансової безпеки України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Актуальність теми дисертаційного дослідження *Кравчука Євгена Івановича* зумовлена сучасними викликами соціально-економічного розвитку держави, що посилюються в умовах воєнного стану, глибоких інституційних трансформацій та активізації євроінтеграційних процесів. За таких умов проблема тінізації економіки набуває системного характеру та чинить суттєвий деструктивний вплив на фінансову безпеку країни, ефективність бюджетної політики та резильєнтність системи публічних фінансів.

Тіньові процеси у сфері бюджетно-податкових відносин, зокрема приховування доходів, ухилення від сплати податків, використання схем мінімізації податкових зобов'язань і поширення неформальної зайнятості, призводять до значних втрат доходів державного і місцевих бюджетів. Це, у свою чергу, спричиняє зростання бюджетного дефіциту, посилює податкове навантаження на сумлінних платників та підриває фінансову стабільність держави. У довгостроковій перспективі такі тенденції становлять загрозу

фінансовій безпеці та обмежують спроможність держави ефективно виконувати законодавчо визначені соціальні, економічні й оборонні функції.

Водночас сучасний етап розвитку економіки України характеризується формуванням макро- та мікроекономічних передумов для впровадження дієвих механізмів детінізації. Це відкриває можливості для підвищення прозорості бюджетно-податкових відносин, зміцнення фіскальної дисципліни та вдосконалення інструментів державного фінансового контролю.

Детінізація бюджетно-податкових відносин виступає важливим чинником зміцнення фінансової безпеки держави, оскільки сприяє забезпеченню повноти й своєчасності бюджетних надходжень, зниженню фіскальних ризиків і залежності від зовнішніх джерел фінансування дефіциту бюджету, що створює передумови для формування справедливої податкової системи, зменшення рівня податкових правопорушень та підвищення рівня довіри суспільства до державних інституцій.

Таким чином, дослідження проблеми детінізації бюджетно-податкових відносин у контексті забезпечення фінансової безпеки України є своєчасним, теоретично й практично значущим, що й визначає високу актуальність обраної теми.

Обґрунтованість та вірогідність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертаційна робота, представлена *Кравчуком Євгеном Івановичем* до публічного захисту, є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукові завдання, які мають істотне значення для науки управління та адміністрування в частині механізмів детінізації бюджетно-податкових відносин у системі фінансової безпеки України. Тема дослідження розкрита всебічно та ґрунтовно, що свідчить про високий рівень професійної підготовки автора та його впевнене володіння сучасним науковим інструментарієм.

Дисертаційне дослідження є складовою частиною науково-дослідних робіт кафедри фінансових технологій та бізнесу Державного університету «Київський авіаційний інститут», а саме: НДР на тему «Функціональні складові моделі фінансового забезпечення сталого розвитку авіаційної галузі України» (номер реєстрації 0119U103609, термін реалізації 01.2020 – 12.2023), у рамках якої дисертантом удосконалено механізми бюджетно-податкових механізмів детінізації національної економіки, об'єктом якого є користування послугами повітряного транспорту та аеропортів; НДР на тему «Механізми фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення національної економіки» (номер реєстрації 0124U001523, термін реалізації 02.2024 – 12.2025), у рамках якої дисертантом запропоновано методичний підхід до удосконалення бюджетно-податкових механізмів детінізації національної економіки в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення національної економіки.

Зміст дисертації узгоджується з визначеними метою та завданнями дослідження, вирізняється логічною послідовністю, системністю та цілісністю викладу матеріалу. Робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, у межах якого здобувачем отримано нові, науково обґрунтовані результати. Ключові положення, висновки та практичні рекомендації сформульовані автором особисто та відображають його індивідуальний внесок у розвиток відповідного наукового напряму.

Структура дисертації відповідає встановленим вимогам до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії та забезпечує послідовне й комплексне розкриття теми дослідження.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вдосконаленні теоретико-методичних підходів до механізмів детінізації бюджетно-податкових відносин у системі фінансової безпеки України**.**

Дисертантом удосконалено ряд ключових аспектів, спрямованих на детінізацію бюджетно-податкових відносин, забезпечення фінансової безпеки національної економіки та інституціоналізацію прозорих фінансових процесів. До найбільш вагомих результатів, що становлять наукову новизну, слід віднести:

– оновлено дефініцію фінансової безпеки національної економіки, яка трактується як здатність фінансової системи стабільно функціонувати, протистояти загрозам і шокам, водночас мінімізуючи тіньові фінансові потоки. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості бюджетно-податкових відносин, розширенню дохідної бази бюджету та посиленню ефективності управлінських процесів (стор. 25-26);

– уточнено визначення поняття детінізації бюджетно-податкових відносин як процесу інтегрування формальних і неформальних інститутів через поєднання фіскальних, антикорупційних й цифрових інструментів легалізації фінансових потоків у національній економіці. Запропоновані концептуальні засади детінізації враховують сучасні інституціональні трансформації системи, поєднуючи превентивні, стимулюючі та контрольні механізми для оптимізації бюджетних доходів і витрат, що відрізняється від класичних підходів (стор. 59-60);

– запропоновано нові інструменти інституціоналізації для детінізації бюджетно-податкових відносин. Вони базуються на інтеграції нормативно-правових, організаційно-економічних і цифрових механізмів податкової прозорості. Особливу увагу приділено посиленню бюджетно-податкової комплаєнтності, що стимулюватиме добровільне й обов’язкове дотримання законодавчих вимог суб’єктами господарювання та населенням, сприяючи ефективному виконанню податкових зобов'язань (стор. 68-69);

– запропоновано багаторівневий підхід до детінізації бюджетно-податкових відносин, який враховує мікрорівень (поведінкові особливості платників), мезорівень (координацію роботи контролюючих інституцій) та макрорівень (стратегічні аспекти фіскальної політики і фінансову безпеку держави). Цей підхід, в порівнянні з існуючими, забезпечує синергетичний ефект через взаємодію зазначених рівнів (стор. 79-80);

– удосконалено науково-методичні засади застосування довгострокових інструментів детінізації бюджетно-податкових відносин, заснованих на формуванні податкової культури та фінансової відповідальності платників. Особливість запропонованого підходу полягає в його використанні принципів поведінкових фінансів і стимулюванні раціонального ставлення громадян до добровільної сплати податків (стор. 86-87);

– розроблено методичний підхід до детінізації бюджетно-податкових відносин, зосереджений на системі механізмів, які оптимізують формування та перерозподіл податкових доходів через бюджетну систему. Він передбачає забезпечення прозорості руху коштів і підвищення рівня податкової дисципліни, а також врахування міжбюджетних трансфертів, що визначають діалектичний взаємозв'язок між державним і місцевими бюджетами. Основною перевагою цього підходу є зміцнення системності та результативності у боротьбі з тіньовою економікою (стор. 107-108);

– обґрунтовано фіскальну прозорість як ключову системну характеристику, що базується на принципах відкритості, доступності, достовірності і підзвітності інформації. Перевагою цього підходу є обґрунтування того, що фіскальна прозорість виступає системоутворюючим елементом процесу детінізації. Вона сприяє зменшенню інформаційної асиметрії між державою та платниками податків і дозволяє мінімізувати ризики тіньових фінансових операцій (стор. 158-159);

– обґрунтовано методичний підхід до оцінювання рівня детінізації бюджетно-податкових відносин. Його основою є інтеграція індикаторів податкової комплаєнтності, рівня тіньової економіки, бюджетних втрат та фінансових ризиків. Це дає змогу комплексно оцінювати вплив процесу детінізації на фінансову безпеку держави. Важливою перевагою є синтез податкової дисципліни платників та бюджетної дисципліни розпорядників коштів, що розглядає комплаєнс як категорію, що одночасно охоплює податкові та корпоративні аспекти (стор. 166-167).

Елементи наукової новизни, наведені у дисертаційній роботі, сформульовані коректно, мають теоретичне та практичне значення.

Практична значущість отриманих результатів дослідження і рекомендації щодо їх використання

Отримані у дисертаційний роботі *Кравчука Євгена Івановича* результати, висновки та рекомендації мають вагоме теоретичне та практичне значення. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що теоретичні положення дисертаційної роботи трансформовано у конкретні методики та рекомендації, спрямовані на вдосконалення бюджетно-податкових механізмів детінізації національної економіки. Результати дисертації мають конкретне практичне застосування, що підтверджується відповідними довідками.

Департамент регуляторної політики та підприємництва Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України розглянув і схвалив зміст рекомендацій із удосконалення податкового регулювання фізичних осіб-підприємців (ФОП). В основу їх змісту покладено поняття «аналітична метрика», яке використовується для позначення описової статистики, індикаторів або показників діяльності ФОП, для кількісного та якісного опису і вимірювання показників ефективності їх оподаткування.

ТОВ «Майдпайлот» використовує методичні підходи до аналізу податкового навантаження та фінансових ризиків для розробки управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію проявів тіньових фінансових операцій та підвищення рівня фінансової дисципліни. Аудитор ФОП Буцегора Анна Олександрівна у процесі надання послуг використовує методичні підходи до ідентифікації та оцінювання ризиків тінізації податкових зобов'язань клієнтів; рекомендації щодо удосконалення аудиторської перевірки розрахунків із державою за податками і обов'язковими платежами. Використання аналітичних інструментів оцінювання впливу тіньових фінансових операцій на фінансову безпеку підприємств-клієнтів сприяє зниженню аудиторського ризику, підвищує якість податкового консалтингу та податкового комплаєнсу. ТОВ «Універсальна страхова агенція-3» («УСА-3») / LLC Universal Insurance Agency-3 використовує методичні підходи до детінізації бюджетно-податкових відносин, спрямовані на підвищення рівня фінансової прозорості діяльності суб'єктів господарювання – клієнтів страхової компанії,

удосконалення податкової дисципліни та зміцнення фінансової безпеки підприємств.

Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих працях

Основні результати дисертаційного дослідження *Кравчука Є.І.* відображено у 10 наукових працях загальним обсягом 8,33 др. арк. (автору належить 3,33 др. арк.), із них 6 – статей у наукових фахових виданнях України та виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, у т.ч. 1 стаття у Scopus, 3 – тези матеріалів конференцій, 1 – розділ у колективній монографії. Усі положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, отримані автором особисто.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності

Аналіз дисертаційної роботи *Кравчука Євгена Івановича* та його наукових публікацій свідчить про дотримання здобувачем принципів академічної доброчесності. У дослідженні коректно оформлено посилання на використані джерела, забезпечено належний рівень цитування та дотримано вимог чинного законодавства у сфері авторського права. Ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу *Кравчука Є.І.* як цілісне та самостійно виконане дослідження, вважаємо доцільним висловити окремі зауваження та побажання, що мають дискусійний характер:

1. На стор. 37 (Табл. 1.1) автор наводить принципи розвитку системи місцевого оподаткування у частині бюджетно-податкових відносин. Доцільно було б до цього переліку включити принципи стабільності, прозорості, нейтральності, простоти, достатності та фіскальної автономії.

2. На стор. 80 (Рис. 1.3) представлена авторська розробка концепції детінізації бюджетно-податкових відносин у системі фінансової безпеки України. Доцільно було б деталізувати механізми детінізації, зокрема не

повною мірою розкрито механізми податкового контролю; цифровізації (e-Data, e-аудит); фінансового моніторингу; боротьби з відмиванням коштів.

3. На стор. 100 (Табл. 2.2) автор наводить власні розрахунки щодо формалізації динаміки рівнів тінізації економіки, розрахованих різними методами, зокрема електричним, монетарним, витрат населення та збитковості підприємств за двома періодами 2010-2014 роки та 2015-2021 роки. Доцільно було б вказати критерії за якими визначено такі часові інтервали.

4. На стор. 168 (Табл. 3.4) наведена матриця бюджетно-податкових ризиків. Доцільно було б представити її у більш зрозумілому форматі, де чітко визначити ймовірність виникнення ризику та його вплив на діяльність суб'єктів господарювання та державу.

Проте, зазначені зауваження мають робочий характер і не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку та наукову цінність дисертаційної роботи.

Загальний висновок щодо відповідності дисертаційної роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота *Кравчука Євгена Івановича* на тему «Детінізація бюджетно-податкових відносин у системі фінансової безпеки України» являє собою цілісне й самостійно виконане наукове дослідження, у межах якого отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають як теоретичну, так і практичну цінність. Поставлену мету досягнуто, а запропоновані теоретичні, методичні та практичні підходи характеризуються науковою новизною.

За змістом, рівнем наукового опрацювання, ступенем обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а також Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки

України № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами). За своїм змістом дисертація відповідає спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

На підставі викладеного, автор дисертації *Кравчук Євген Іванович* заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» в межах галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Рецензент:
професор кафедри фінансових технологій та бізнесу
Державного некомерційного підприємства
«Національний університет
«Київський авіаційний інститут»
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник, доцент **Тетяна КОЛЯДА**

Підпис Коляди Т. засвідчую
Вчений секретар ВНІ
[illegible]